

Причини та профілактика лихослів'я у молодіжному середовищі

Анотація. У статті представлено поняття лихослів'я, його вплив на формування особистості. Проаналізовано причини використання ненормативної лексики і запропоновані профілактичні та корекційні вправи. Зроблено висновок, що повністю позбутися цього явища у суспільстві важко, але більшість усвідомлює проблему лихослів'я, серйозно замислюється про свою культуру поведінки та намагається змінитися.

Ключові слова: лихослів'я, молодь, профілактика, інвектика, девіація, культура мови

А.Л.Лагута. Причины и профилактика сквернословия в молодежной среде

Аннотация. В статье представлено понятие сквернословие, его влияние на формирование личности. Проанализированы причины использования ненормативной лексики и предложены профилактические и коррекционные упражнения. Сделан вывод, что полностью избавиться от этого явления в обществе трудно, но большинство осознает проблему сквернословия, серьезно задумывается о своей культуре поведения и пытается измениться.

Ключевые слова: сквернословие, молодежь, профилактика, инвектива, девиация, культура речи

A.L.Lahuta. The causes and prevention of foul language in the youth environment

Summary. The article presents the concept of foul language, its influence on the formation of the personality. The causes for using non-normative vocabulary are analyzed and preventive and corrective exercises are suggested. It is concluded that it is difficult to completely get rid of this phenomenon in society, but most people are aware of the problem of foul language, seriously thinking about their culture of behavior and trying to change.

Keywords: foul language, the young, prevention, invective, deviation, culture of speech

Постановка проблеми. Проблема підвищення культури спілкування підрастаючого покоління завжди була актуальною, а особливо на сучасному етапі, коли відбувається переосмислення загальнолюдських цінностей, це питання постає особливо гостро. У наш час стає звичним вживання у мовленні лихослів'я у всіх сферах суспільного життя. Брутальний стиль спілкування стає не лише нормою, а модою, до того ж для різних вікових груп – від підлітків, а то й дітей дошкільного віку, – до сивоволосих. Зняті всі табу на вживання образливих, лайливих слів, а ЗМІ, телебачення, Інтернет навпаки демонструють яскравий приклад, як потрібно використовувати ненормативну лексику. Зважаючи на той факт, що підлітковий вік є перехідним – у цей період життя людини закладаються основи особистості, моральні принципи, її

здібність до адекватної оцінки суспільних процесів, вміння застосовувати здобутий досвід у процесі своєї життєдіяльності, вважаємо доречним провести дослідження стосовно мовної поведінки даної вікової групи.

Мета статті. Метою статті є детальне вивчення причин поширення лихослів'я серед молоді та засоби профілактики та корекції цього явища у шкільному та студентському середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вітчизняній та зарубіжній педагогіці і психології існує безліч матеріалу про причини занепаду культури мовлення та про шляхи підвищення мовної культури молоді, та на нашу думку, варто приділяти більшої уваги зупиненню процесу поширення лихослів'я, яке поступово перетворюється не лише в ознаку агресивності, жорстокості, конфліктної поведінки і важковиховуваності, але й свідчать про наявність проблем у соціальній та психічній сфері особистості.

Проблема культури мови загалом і підліткового лихослів'я зокрема розглядалася в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників: Е.Л.Башманова «Причини и факторы распространения сквернословия среди учащейся молодежи», Н.Бодрик «Дослідження проблеми лихослів'я в сім'ї та школі», В.И.Жельвис «О Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира», Н.Єзерська «Лихослів'я в підлітковому середовищі», Т.Романчук «Лихослів'я в школі. Профілактика та корекція». Питанню причин лихослів'я приділяли увагу викладачі кафедри загальної та вікової психології Н.М.Токарева, Н.М.Макаренко [6].

У дослідженні Е.Носенко встановлено, що відсоток нормативної лексики в мовленні старшокласників становить від 27% до 40%. Це, зазвичай, займенники і слова, які вживаються у процесі навчальної діяльності. Найуживанішими є просторіччя, жаргонізми та вульгаризми [3].

Як зазначається у словнику української мови: лихослів'я - це вживання лайливих, соромітних слів; грубі, недобррозичливі слова і вирази, вживані щодо кого-небудь [5]. Психологи (зокрема, І.Льохіна) та філософи для визначення цього явища, використовують ще термін "інвектива" – різкий викривальний виступ проти кого-небудь, чого-небудь; образлива промова, лайка, випад [1].

Аналіз наукової літератури дав можливість виокремити основні причини лихослів'я серед сучасної молоді: середовище спілкування; обмеженість інтересів; ступінь вихованості й освіченості; рівень культури; бідність словникового запасу; соціальна незахищеність (сусіди, друзі, однокласники); засоби масової інформації; наслідування молодіжним кумирам – телеведучим, акторам, співакам; як один із засобів вираження злості, гніву, незгоди, доведення своєї правоти; для підвищення емоційності; потреба здаватися дорослим; зниження емоційної напруги.

Вітчизняні науковці В.Заслуженюк, Н.Максимова, В.Оржеховська, В.Семиченко вказують на негативний вплив сім'ї на поведінку молодої людини та виокремлюють помилки сімейного виховання, які є можливими причинами лихослів'я [4]: дефіцит позитивного спілкування батьків із дітьми; відсутність у дорослих власних моральних установок; організація життя в

сім'ї, що не сприяє формуванню в дитини моральних звичок; не розуміння батьками внутрішнього світу своєї дитини; недоброзичливе, грубе ставлення дорослого до дитини.

Також до причин поширення лихослів'я відносять індивідуально-психологічні особливості особистості: тип темпераменту, рівень агресивності та рівень культури. Звичка лихословити може проявлятися у підлітків через певні кризові ситуації, розчаруванні у близьких, незадоволення собою, надмірну тривожність, несприйняття однолітками. Також лихослів'я може бути інструментом психологічного захисту.

Виявивши, на нашу думку, найбільш вагомі причини використання лихослів'я серед молодого покоління та переглянувши інформацію в мережі Інтернет, науковій літературі (зокрема, Л.Широкордюк) ми підбрали комплекс вправ для профілактики цього негативного явища. Вважаємо, що найефективнішими засобами профілактики та корекції лихослів'я у шкільному та студентському середовищі є: пропаганда чистого спілкування у місцевих ЗМІ; проведення шкільних зборів, тренінгів, семінарів, виховних годин, присвячені забороні лихослів'я; проведення конкурсів художньої самодіяльності; проведення дискусій, тематичних батьківських зборів; обігрування рольових ігор за матеріалами книги; спеціально організована психолого-педагогічна корекційна і профілактична робота з дітьми [7].

Нами було проведено дослідження проблеми лихослів'я в мовленні, у якому взяли участь користувачі мережі «Facebook». Вибірка складалася з 25 респондентів віком від 12 до 15 років. Програма дослідження здійснювалася комплексно та складалася з декількох етапів: підготовчого, констатувально-діагностичного, для збору інформації щодо причин використання нецензурної лексики в мові користувачами соціальних мереж та визначення частотності та відношення щодо ненормативної лексики, аналітичного. Нами використано метод анкетування.

Підліткам пропонувалося відповісти на 11 запитань, виходячи з їх власного досвіду. Умовою дослідження було надання реальної інформації про себе.

Першочергово було проаналізовано відповіді учасників дослідження на предмет вживання ненормативної лексики в своєму мовленні. Результати представлено у відсотковому вигляді у діаграмі «Лихослів'я у моєму житті». Дивись рис.1.

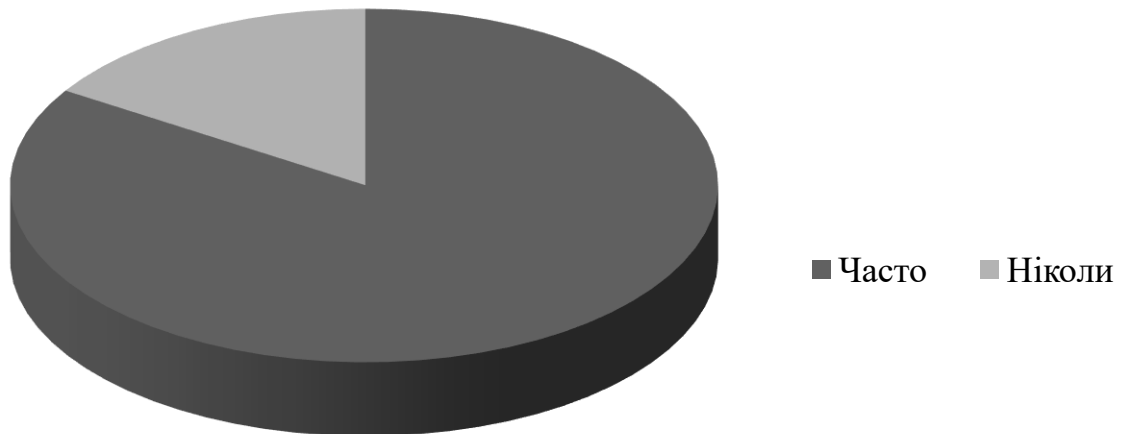

Рис.1.Результати онлайн-опитування вживання лихослів'я.

Як бачимо, сьогодні 84% опитаних підлітків вживають ненормативну лексику в своїй мові, 16% її ніколи не вживали.

Аналіз анкет дав підстави зробити висновки, що у підлітків трапляються ситуації, при яких вони бувають, нестримані по відношенню до батьків, товаришів. Причини вживання нецензурної лексики у мовленні респондентів істотно різняться – 52% підлітків вказують на злість, стрес і депресію, 16% опитаних лаються для вираження почуттів і емоцій. Ще однією з причин є відсутність культури і брак словникового запасу – так вважає 20% респондентів, 8% пояснює, що вживання ненормативної лексики є звичкою, 4% опитаних відповіли, що вживають лихослів'я в якості молодіжного сленгу. У зв'язку зі зміною цінностей, ідеалів і установок суспільства молодіжна культура вважає лихослів'я нормою повсякденного життя.

Було з'ясовано, які почуття виникають у молодих людей, коли вони вимовляють лайку. На першому місці ніяковість – 28% опитаних, збентеження і сором – 24%, легкість і невимушеність становить 12%. Невисоким є відсоток огиди до себе – 12%. Ще менший відсоток підлітків нічого не відчують, коли використовують ненормативну лексику – 8%.

На запитання: «Що ти відчуваєш, коли при тобі хтось лається?», 44% опитаних дало відповідь, що відчувають образу. Незначний відсоток респондентів – 20% відчуває сором. Є й такі, які відчувають байдужість, їх 36%.

Частіше за все підлітки чують ненормативну лексику від друзів – 56% опитаних, 24% від однокласників, 12% від перехожих. Прикрим виявився факт, що 8% опитаних підлітків чують подібні слова від родичів, що, безумовно не є прикладом для наслідування. Перед респондентами було поставлено запитання стосовно припинення вживання нецензурної лексики. Отримали наступні відповіді – 36% опитаних вважає, що потрібно тренувати себе говорити красиво і ввічливо. Важливо навчитися думати і говорити про хороше. Слід використовувати в своїй мові якомога більше позитивних висловлювань, таких як похвала, заохочення, компліменти. Одним з можливих засобів боротьби з інвективами є уникнення спілкування з людьми, які вживають ненормативну лексику. Так вважає 16% респондентів. Шанобливе ставлення до себе і до оточуючих є також в пріоритеті, показник становить

20%; 12% підлітків вважають, що дане явище виправити неможливо; 8% опитаних відповіли, що не слід копіювати інших, говорити, як всі. Не потрібно намагатися бути схожим на когось, потрібно зберігати самобутність. 8% вважають, що важливо навчитися позитивним методам розслаблення (малювання, музика, ліплення). Більшість респондентів (68%) вважає, що лихослів'я може «бути заразним», викликати залежність. На думку 12% опитаних, лихослів'я не є шкідливою звичкою, 8% опитаних підлітків частково згодні з даним висловом, а 12% вказали, що це запитання є не таким простим, тому відповідь не вказало.

Ефективність боротьби з лихослів'ям залежить тільки від власного бажання – 28% респондентів зізналися, що у них є залежність від лихослів'я, але вони докладають зусиль та намагаються боротися з цією шкідливою звичкою, 32% опитаних підлітків вважають залежність від лихослів'я не серйозною, не бачать в ній нічого поганого і вважають, що боротися з нею не потрібно. Лише 24% важко відповісти на дане запитання.

В результаті анкетування виявлено, що більшість дітей розуміє проблему лихослів'я і його впливу на оточуючих, серйозно замислюється про свою культуру поведінки та намагається внести корективи.

Повністю позбутися цього явища у суспільстві важко, але значно знизити рівень вживання інвективів можна у результаті систематичного, психологічного впливу з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей людини та за допомогою використання сучасних засобів впливу: тренінгів, коучінгу [2].

Висновки. Таким чином, у результаті дослідження наукової літератури, анкетування, Інтернет-ресурсів з питання, ми дійшли висновку, що спілкування сучасної молоді відрізняється особливою брутальністю, різкістю, а з лихослів'я майже повністю знято табу. Ми вважаємо за доцільне привернути увагу громадськості до проблеми лихослів'я серед молоді, оскільки молодь – це майбутнє України. Тому ми повинні зупинити цю проблему, адже вона буде передаватися з покоління в покоління як справжня традиція, але з негативною тенденцією.

Список використаної літератури

1. Лехина И. В. Словарь иностранных слов / И. В. Лехина, С. М. Локшиной, Ф. Н. Петрова. – М.: Советская Энциклопедия, 1964. – 784 с.
2. Макаренко Н. М. Инвективна лексика як форма міжособистісного спілкування [Текст] / Н. М. Макаренко // Проблеми сучасної психології. – 2013. – Вип. 22. – С. 336-347
3. Носенко Э.Л. Эмоциональное состояние и речь [Текст] / Э.Л. Носенко. – К.: Вища школа, 1981. – 195 с.
4. Семиченко В.А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: [навч. посіб. для студентів ВНЗ] / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк. – К.: Веселка, 1998. – 214 с.
5. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. - К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 4. – С. 498

6. Токарева Н.М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу: монографія /Н.М.Токарева, Н.М.Макаренко, А.В.Шамне. – Кривий Ріг, ТОВВНП «Інтерсервіс», 2014. – 312с.

7. Широкоградюк Л. Лихослів'я у шкільному середовищі: профілактика і корекція / Л. Широкоградюк. – К. : Шк. світ, 2009. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).